

VAJDA TAMÁS

vajda.tamas@rekt.szte.hu

történész-levéltáros, igazgató (SZTE Levéltára)

A DISZ működése a felsőoktatási intézményekben

— *Activity of Association Working Youth's in the Hungarian universities* —

ABSTRACT In the summer of 1950, the national and local organizations of the Workers' Youth Association (Hungarian name: DISZ) were set up. At the same time, all other youth organizations were banned. All the financial, media and organizational support of the party, ministry, local university and city government was exclusively enjoyed by DISZ. New university papers were launched in which the DISZ programs were presented, and they reported on various occasions of associations (meetings, camps, study competitions) and results. In the press, only teachers and students who were in favor of the party and the DISZ's central policies were written in a positive tone. Those whose origins, religious or political beliefs did not coincide with the expectations of DISZ were placed in the crossfire of attacks on murals, school radios, or slides that killed and mutilated. In addition, they massively excluded young people from all the universities and colleges of the country and forbade teachers from teaching. While they did not fulfill the most important social demands of students (dormitory dormitories, textbooks and notes, reduce the number of hours of work, and expand foreign language learning opportunities), DISZ did not even talk about the problems. The DISZ was therefore much more powerful than the strengthening of the power of national and local political leaders and the interest representation of young people.

KEYWORDS Rakosi's dictatorship; Communist Party; student government; student movement; political agitation

DOI 10.14232/belv.2017.1.3

<https://doi.org/10.14232/belv.2017.1.3>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Vajda Tamás (2017): A DISZ működése a felsőoktatási intézményekben. *Belvedere Meridionale* 29. évf. 1. sz. 43–54. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

A téma forráshelyzete

2015-ben a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség koordinálásával 12 integrált egyetem levéltára, az Arcanum Adatbázis Kft., valamint Budapest Főváros Levéltára szoros együttműködésében nagyszabású iratdigitalizálási program keretében az 1945–1963 közötti kari és egyetemi tanácsulések jegyzőkönyvek 183.000 oldala került feldolgozásra. A hungaricana portálon a dokumentumok teljes szövegükben kereshetők, és 25 oldalas kontingensekben szabadon lementhetők.¹ A kari és egyetemi tanácsulések jegyzőkönyveiben számos szöveghely vonatkozik a Dolgozó Ifjúság Szövetsége egyetemi egységeinek megszervezésére és működésére, valamint a szövetségnek az egyetemi oktató- és nevelőmunkára, a tudományos utánpótlás-nevelésre gyakorolt meghatározó befolyására.

A szegedi egyetemek és pedagógiai főiskola DISZ szervezetiről értékes dokumentumok találhatóak az egykori helyi egyetemi kiadványokban és a városi, megyei lapokban. Így a Szegedi Tudományegyetem évkönyvei,² tanrendjei hasznos adatokat közölnek a korszak egyetemi szervezetéről, az oktatás és az oktatói kar átszervezéséről és átpolitizáltságáról. A korabeli propaganda jól tanulmányozható az egyetemi lapok és a helyi napilapok állományán keresztül. Ilyenek Szegeden az Egyetemek és Főiskola (1952), a Szegedi Egyetem (1953–1956) című egyetemi lap, illetve a Délmagyarország (1945–1956) c. napilap. A szegedi egyetemi évkönyvek és a felsorolt sajtótermékek korabeli állományai elérhetők és teljes szövegükben kereshetők a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtár Contenta nevű repozitóriumán.³

A Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PL) nemcsak a mindenkori kommunista párt, hanem annak ifjúsági szervezete központi szerveinek iratanyagait is gyűjti. Így a 286. és 287. fondban jelentős mennyiségű irat található az 1945–1950 közötti különböző egyetemi vagy főiskolai ifjúsági szervezetekről, egyesületekről, valamint az 1950–1956 között működő Dolgozó Ifjúság Szövetségről.⁴

A szakirodalom áttekintése

Az 1945 utáni egyetemi és főiskolai ifjúság egyesületeiről a korabeli politikai elvárásoknak megfelelő hosszabb-rövidebb összefoglalások nagy számban jelentek meg.⁵ Ezek a feldolgozások ugyan számos esetben nagymennyiségű korabeli dokumentumot dolgoztak fel, mégis szemléletmódjukban és céljukban alapvetően az MDP (majd MSZMP) és a DISZ (majd KISZ) hatalmának fenntartását szolgálták, ennek érdekében a realitásoktól eltérően mutatták be az 1945–1956 közötti egyetemi ifjúsági szervezetek működését.

Megemlítenők a felsőoktatás 1945 utáni történetét taglaló munkákban olvasható hosszabb-rövidebb megjegyzések, amelyek az egyetemek, főiskolák változó helyzetét, valamint a felsőoktatási intézmények és az újonnan felállított ifjúsági tömegszervezetek kapcsolatát mutatták be az elvárt politikai hangsúlyok kidomborításával.⁶ Újabb szempontokat és elfogulatlan, tényszerű elemzéseket az 1980–1990-es évek fordulóján született forrásközlő vagy feldolgozó munkák sajnos alig eredményeztek.⁷

¹ https://library.hungaricana.hu/en/collection/egyetemi_jegyzokonyvek/ (letöltés: 2017.02.02.)

² AMBRUS 1968. 33–41.

³ <http://contenta.bibl.u-szeged.hu/> (letöltés: 2017.02.02.)

⁴ www.polhist.hu (letöltés: 2017.02.02.)

⁵ GÁL 1981. 3–35.; GÁL 1981a. 89–126.

⁶ LADÁNYI 1986.

⁷ FEITL–ÓLMOSSI 1987. 5–23.; KALMÁR–LADÁNYI 1988. 48–59.; BEREZC–PÓSA 1988. 69–153.; MICHELLER 1990. 131–148.; Ólmosi 1992. 90–110.

Művelődés- és oktatáspolitikai 1947–1953 között

Ortutay Gyula, a Független Kisgazda Párt által jelölt vallás- és közoktatásügyi miniszter 1947. március. 25-én a Zeneakadémián elmondott programbeszédében határozottan kifejtette a sztálini elvek szerint megvalósítandó művelődés- és oktatáspolitikai alapelveit: „azt akarjuk, hogy az értelmiség a dolgozó nép értelmisége legyen, a parasztság és a munkásság értelmisége legyen, tehát az értelmiség vállalja azt a feladatot, hogy annak a munkásság és parasztsztyálynak kiszolgálója és egyben végső eszméinek kifejezője legyen, amelyért élnie kell, amelyből adatott... Lehanyaglott az egyetemi képzés: anyagi eszközök híján szegényen, jó kutatóeszközök, laboratóriumok, szakkönyvek, új folyóiratok nélkül, szinte hősies erőfeszítéssel folyik egyetemeken a munka. A minisztérium igyekszik gondoskodni arról, hogy az egyetem számára lehetővé tegye a minél tökéletesebb tudományos színvonalat.”⁸ Ortutay beszéde arról tanúskodik, hogy személyével a minisztérium törekvései gyökeresen megváltoztak az előző évekhez képest.⁹

A politikai elvárásoknak megfelelően radikálisan növelték a hallgatói létszámot és megváltoztatták a felvételi gyakorlatot. Már 1946-tól kezdve munkástanfolyamokat indítottak hiányos iskolai végzettségűek számára, így mindössze négy elemei osztályt végzetek tömege iratkozhatott be több egyetemi karra és főiskolára. E tanfolyamok diákjai az egyéves felzárkóztató program után rendes hallgatónak iratkozhattak be. A megnövelt létszám okozta zsúfoltság és a hiányos iskolai végzettséggel rendelkező hallgatók felvétele hatalmas nehézségeket okozott az egyetemek szakmai munkájának végzésében.¹⁰

Ortutay Gyula 1948. október 4-én „egyetemeink ideológiai és egyben tudományos biztonságát, a nemzethez való hűségüket csak akkor tudják valóban megőrizni, ha a társadalom szervezeteivel, a szocializmus építésének törvényszerűségeivel megismerkednek és a maguk területén is segítenek építeni. Ha ez az ideológiai biztonság bekövetkezik, ha professzoraink megértik és látják, hogy itt a nép felemeléséről, a magyar nép jövőjéről van szó, akkor biztosak leszünk abban, hogy nem kell olyan kártékony jelenségektől tartani, amelyek ha szórványosan is, de jelentkeznek.” Szintén a politikai elvárások és a korábbi szakemberek politikai szempontokból végrehajtott tömeges lecserélése folytán felmerülő szükséglet gyors kielégítésére törekedve több egyetemen és főiskolán csökkentették a képzési időt.¹¹ A képzési idő csökkentése már önmagában is fokozta a hallgatók túlterhelését, tovább nehezítette azonban a helyzetet az általánosan kötelező tárgyak (marxizmus-leninizmus, orosz nyelv, honvédelmi ismeretek) körének folyamatos bővülése.¹²

⁸ ORTUTAY 1947. 31.

⁹ Ahogy az 1986-os összefoglalás fogalmazott: „A felsőoktatás demokratikus átalakításának és korszerű reformjának megvalósítása terén a gyorsabb előrehaladást több körülmény is gátolta; így mindenekelőtt az egyetemi konzervatív körök ellenállása, az egyetemek a demokratikus erők gyengesége, valamint 1947-ig a VKM nehézsége, olykor halogató politikája.” LADÁNYI 1986. 11. Ez a megállapítás az 1947-es aktuálpolitikai megfontolások és a médiában megindított támadássorozat szemléletmódján nyugszik. 1947. január 5-én a Szabadnépben megjelent Gazdánk: a reakció. Helyzetkép a kultuszminisztériumból c. cikk jól mutatja a változást. Szabadnép 1947. január 5. 3. (idézi: FARKAS 2002. 106.) A valóságban azonban 1947–1949 között a minisztérium is végrehajtotta a sztálini fordulatot. VAJDA 2010. 36–38.

¹⁰ A DISZ KV Egyetemi Osztályának 1954. január 8-i jelentése szerint: „A diákkotthonok rendkívüli túlzásfóltóságának oka, hogy az évről-évre rohamosan növekedő hallgatói létszámmal párhuzamosan nem tartott lépést a diákkotthon építkezése, illetve az épületek biztosítása... A Oktatásügyi Minisztérium szerint a hallgatók norma szerinti ideális elhelyezéséhez egy főre 15 m² hasznos alapterületre lenne szükség. Jelenleg hallgatónként 5,5 m² van biztosítva. A gyakorlatban még nagyobb eltolódások vannak. A legkisebb alapterülete a veszprémi leánydiákkotthonnak van, 2,7 m², a legnagyobb a Múzeum u. 17. sz. alatti diákkotthonnak, itt 7,9 m² alapterület jut egy hallgatóra.” FEITL–ÓLMOSSI 1987. 58–59.

¹¹ LADÁNYI 1986. 53–54.

¹² LADÁNYI 1986. 56.

Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ)

A Magyar Kommunista Párt és a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) vezetői 1945. augusztus 8. és 12. között nagyszabású konferenciát szerveztek Balatonlellén az egyetemi és főiskolai ifjúság képviselői számára. A tanácskozáson döntöttek arról is, hogy főiskolánként, illetve egyetemi karonként csak egy diákegyesület működhet. Természetesen annak az egyesületnek a megmaradását tartották kívánatosnak, amely a kommunista irányítású új szövetség tagjaként, annak alárendelve fejt ki tevékenységét.¹³

1945. november 22. és 24. között került sor az egyetemi és főiskolai ifjúság második diákszövetségének megalakítására. Az új diákszövetség ekkor vette fel a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) nevet.¹⁴ A diákszövetségben 1946-1947 folyamán kibékíthetetlen ideológiai és politikai ellentétek feszültek, emiatt éles hatalmi harcok folytak. Ennek során, amikor 1946 tavaszán a MEFESZ-en belül megerősödtek a kommunista politikával szembenálló keresztény körök, az MKP újjászervezte a rövidebb korábban megszüntetett MADISZ csoportokat, majd felállították a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét (NÉKOSZ),¹⁵ hogy némileg ellensúlyozhassák a MEFESZ-ben elvesztett pozícióikat.¹⁶ 1946. július 4. és 20. között Rajk László belügyminiszter rendeletileg feloszlattott egy sor katolikus kötődésű ifjúsági szervezetet. Ennek az intézkedéssorozatnak az eredményeképpen szűnt meg a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezete utódként működő Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság nevű szervezet. Majd 1947-ben a MEFESZ tagszervezeteként megalakult a Szegedi Egyetemi Ifjúsági Szövetség, SZEISZ.

1946. november 14. és 17. között ülésezett a MEFESZ harmadik diákszövetségének megalakítására, ahol sikerült többségbe kerülniük az MKP-hez kötődő képviselőknek.¹⁷ Ettől kezdve a MEFESZ legfontosabb döntései a pártközpontban születtek. Látványosan szemlélteti ezt például az MKP Központi Vezetőség Ifjúsági Titkárságának Egyetemi Bizottsága által 1947. november 26-án összeállított útmutató, melyet a MEFESZ soron következő diákszövetségének Szervező Bizottság számára készítettek. Ebben jelentős feladatokat határoztak meg a kommunisták számára: „a küldöttek kiválogatása, a baloldali többség biztosítása”, „foglalkozás a szövetséges és ingadozó küldöttekkel a parlament előtt és alatt”, „hozzászólások megszervezése”.¹⁸ 1948. május 10-én és 11-én rendezték meg a MEFESZ ötödik diákszövetségének megalakítását, amelyen a szervezet nevét Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezeté-re változtatták.¹⁹

Rövidesen a hallgatók döntő többsége tagja lett a szervezetnek, gyakorlatilag a MEFESZ az egész hallgatóságot képviselte. 1950-ig a szervezet nagyon sok olyan feladatot is ellátott, amelyek a későbbi években már az állami vezetés kezében összpontosulnak. Mivel ekkor még tanulmányi osztályok nem voltak, az ideológiai oktatás, a jegyzetellátás is a MEFESZ feladata volt, s a szervezet ezeket a problémákat meg is oldotta. Önköltségi áron jegyzeteket adott a hallgatók kezébe, szemináriumokat szervezett az ideológiai oktatás céljára, amelyeket jórészt MEFESZ-tagok vezettek. Ellenőrizte az óralátogatást, tanulóköröket hozott létre, amelyek szerepe különösen a szakértettségük egyetemre kerülésével vált fontossá. Kádarmunkáját nyilvántartás vezetése könyvítette meg, amely formális vonásai mellett is hasznos volt. A tanulókörök számára tanulmányi versenyeket szervezett. Az oktatással kapcsolatos sokrétű feladatok ellátása mellett a MEFESZ-ben jelentős kulturális és sporttevékenység is folyt. A MEFESZ nem zárkozott be az egyetem falai

¹³ GÁL 1981. 17–22.

¹⁴ BÁLINT 2008. 22.

¹⁵ GÁL–MENYHÁRT–TOKODY 1981. 53–54.

¹⁶ BÁLINT 2008. 24.

¹⁷ GÁL–MENYHÁRT–TOKODY 1981. 64–65.

¹⁸ Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár 274. f. 5. csop. 98. ö. e.

¹⁹ BÁLINT 2008. 28.

közé. Élénken részt vett a város politikai életében, és több olyan akciót kezdeményezett, amelynek nagy visszhangja volt Szegeden Például az első tanácsválasztások alkalmával a MEFESZ tagjai nemcsak politikai agitációt folytattak, hanem kultúrműsort is adtak a választási helyiségek előtt.²⁰

Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) az MDP szoros irányítása alatt

1950. június 17-én és 18-án tartották a Dolgozó Ifjúság Szövetsége alakuló kongresszusát, amelyen a szervezet első határozataiban világosan elismerte a Magyar Dolgozók Pártjának vezetését: 3.§ „A Dolgozó Ifjúság Szövetségére történelmi feladat vár: a szocialista építés ifjú hadseregének szervezése és nevelése. A kongresszus bizonyos abban, hogy a Dolgozó Ifjúság Szövetsége ezt a történelmi feladatot a Magyar Dolgozók Párta és Rákosi Mátyás elvtárs vezetésével sikeresen megoldja.”²¹ Hasonlóan szoros pártfüggésre utalt az alakuló ülésen Rákosi Mátyás részvétele és beszéde is, miként azt a Szabad Nógrád c. napilap is megfogalmazta: „Rákosi elvtárs üdvözölte a Dolgozó Ifjúság Szövetségét a Magyar Dolgozók Pártja és a népi demokrácia nevében. Majd beszélt arról, hogy a mi dolgozó ifjúságunkat eddig részben szervezettségének lazasága akadályozta meg, hogy Pártunk vezetésével elvégezhesse feladatát.”²² Az MDP irányító szerepét a Szabad Nép cikkének *Az új nemzedék Pártunk vezetése alatt öntudatban, erőben megnövekedve, egységesen vonul fel a legyőzhetetlen béketáborban* címe is tükrözte.²³ Az alakuló ülésen felszólaló Szűcs Lajos beszédében „Foglalkozott a magyar ifjúság felszabadulás utáni szervezeteivel, a MADISZ-szal és a MINSZ-szel, és megállapította, hogy ezek nem tudták betölteni feladatukat, elsősorban azért, mert lényegében a Magyar Dolgozók Pártjától elszakadva dolgoztak, a Párt vezetése sokszor csak közvetve, kerülő úton, tehát legyengítve jutott el hozzájuk.”²⁴ Szűcs Lajos beszédét a Szabad Nép *Lenin és Sztálin szellemében neveljük, a Párt kijelölte úton vezetjük ifjúságunkat* című cikkében ismertette.²⁵

Ez a szolgálai viszonyulás fogalmazódott meg az 1950/51-es szegedi egyetemi tanévnyitó ünnepségen is, amikor Nagy Pál, egyetemi DISZ-titkár „szólt fel, és köszönetet mondott a Pártnak az ifjúság iránti gondoskodásért”, valamint „ígéretet tett, ... hogy a lenini Komszomol útján haladva megállják helyüket a tanulás útján, és nem csalódik bennük Pártunk, s szeretett vezérünk, Rákosi Mátyás elvtárs”.²⁶ A Szegeden elhangzó gondolatok jól illeszkedtek a Szabad Nép hasábjain *Irányítsák jobban a pártszervezetek az ifjúsági munkát* c. cikkben néhány nappal korábban kifejtettekhez: „A siker döntő feltétele a Párt vezetése. Központi Vezetőségünk májusi levele a pártbizottsághoz és pártszervezetekhez – ezt hangsúlyozza a legnyomatékosabban: »Az új ifjúsági szövetség alapvető feladatát csak úgy tudja megoldani, ha Pártunkhoz tartozó, a marxizmus-leninizmus alapján álló ifjúsági tömegszervezet lesz, amelyet az Országos Vezetőségtől az alapszervezetekig közvetlenül a Párt vezet«. A Párt vezetése tehát nemcsak azt jelenti, hogy a Központi Vezetőségünk irányítja és ellenőrzi a DISZ központi szerveit, hanem azt is jelenti, hogy valamennyi pártbizottságunknak, pártszervezetünknek egyik legfontosabb, állandó munkája a DISZ-szervezetek közvetlen vezetése.”²⁷

Hasonlóan az MDP szoros, mondhatni kézi irányításáról tanúskodik egy 1952. december

²⁰ AMBRUS 1968. 33.

²¹ *Délmagyarország* 1950. június 20. 2.

²² *Szabad Nógrád* 1950. június 24. 1.

²³ *Szabad Nép* 1950. június 18. 1.

²⁴ *Szabad Nógrád* 1950. június 24. 1.

²⁵ *Szabad Nép* 1950. június 18. 3.

²⁶ *Délmagyarország* 1950. szeptember 16. 3.

²⁷ *Szabad Nép* 1950. szeptember 5. 1.

25-i cikk is: „Csaknem egy éve annak, hogy egyetemistáink megválasztották az egyetemi DISZ-bizottságot. Az első lépések tapasztalatok híján bizonytalanok voltak. Az egyetemi pártbizottság azonban mindig ott állt mellettünk, és a megalakulástól kezdve állandóan segítette munkánkat. Ennek köszönhető az, hogy ma már az egyetemi DISZ-bizottság általában jól megoldja feladatait, s valóban irányítójává vált az egész egyetemi DISZ-munkának. Bizottságunk munkájának nagy lendületet adott Farkas elvtárs ez év júniusában mondott beszéde. Megállapításai a mi területünk-re is érvényesek. «Az egyetemi és főiskolai hallgatók politikai fejlődése és magatartása távolról sem kielégítő» – mondotta Farkas elvtárs. Bizottságunk a hibák kijavítása érdekében gondosan tanulmányozta Farkas elvtárs beszédét, s munkája megjavításában messzemenően figyelembe vette tanításait. A félév folyamán fokozatosan azokra a kérdésekre irányítottuk hallgatóink figyelmét, amelyekről Farkas elvtárs beszélt.”²⁸

1953 szeptemberében az egyetemi DISZ-szervezetek feladatait tárgyaló cikkben szintén a párt túlságos bábáskodásának nyomai lelhetők fel: „Az eredmények kisebbitése nélkül meg kell azonban állapítanunk, hogy munkánkban igen súlyos fogyatékoságok is voltak. Ezeknek őszinte feltárása és kijavítása nélkül a DISZ nem töltheti be szerepét a szocialista értelmiség nevelésében. A hibák feltárásában megmutatja az utat pártunk Központi Vezetőségének júniusi határozata, s egyben megjelöli a kijavítás módjait is ... a hibákon, ha javítani akarunk, akkor a párt által megjelölt úton kell haladnunk.”²⁹

Nem sok javulásról tanúskodik a DISZ KV Intéző Bizottsága számára 1954. november 22-én készített jelentés sem: „Nem kielégítő a pártszervezetek és pártbizottságok tevékenysége az ifjúság között. A KV határozata ellenére a pártszervezetek többsége az ifjúság nevelését, a DISZ pártirányítását nem tekinti állandójellegű és elsőrendű politikai feladatának. A pártszervezetek tevékenységének legfőbb gyengéje a DISZ pártvezetésének formalizmusa és szűk prakticista szervezeti jellege, az ifjúság nevelése tartalmi, politikai és módszertani kérdéseinek elhanyagolása. A pártszervek vezetői, a pártfunkcionáriusok keveset fordulnak meg a fiatalok között, nem ismerik eléggé a fiatalok életét, s gyakran nem is tudnak szólni a nyelvükön. A párt Végrehajtó Bizottságok nem ellenőrzik kielégítően, hogy az ifjúság nevelésére hivatott állami és társadalmi szervek hogyan töltik be feladatukat.”³⁰

A DISZ tömegszervezeti jellegéből fakadó problémák

Mivel tömegesen szervezték be az egyetemistákat és főiskolásokat a szervezetbe, számos esetben a DISZ-tagságot kötelező érvénnyel mindenkitől elvárták és előírták,³¹ ezért rövidesen a DISZ hihetetlen méretű tömegszervezetté vált, amely magába foglalta a hallgatók több mint 90%-át.³²

Kezdetben a szegedi felsőoktatási intézményeknek egységes DISZ-szervezetük volt, hasonlóan a pártszervezethez. Legfelső vezetése az egyetemi DISZ-választmány, végrehajtó szerve

²⁸ *Délmagyarország* 1952. december 25. 5.

²⁹ *Délmagyarország* 1953. szeptember 13. 1.

³⁰ Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár 287. fond 843. ő. e. 9–10. (idézi: FEITL–ÓLMOSI 1987. 71.)

³¹ BÁLINT 2008. 34.

³² 1952. február az MDP Politikai Bizottság kimondta, hogy a DISZ-bizottságok vezetői és munkatársai, valamint a fontosabb DISZ-szervezetek titkárai kellő politikai képzettséggel és tapasztalattal rendelkező, a feladat ellátására alkalmas – lehetőleg 20 éven felüli – káderek legyenek. Egyúttal felszólította a pártbizottságokat, hogy a DISZ megerősítésére irányítsanak át, lehetőleg pártiskolát végzett, 24–26 éves pártkádereket. BEREZ – PÓSA 1988. 72.

pedig az egyetemi DISZ Bizottság volt. Az egyetemi választmány általában 31, a DISZ Bizottság 11 tagból állt. Ezenkívül a karokon is voltak DISZ-bizottságok. A karokon általában az évfolyamok alkottak egy-egy alapszervezetet; ezek DISZ-csoportokra oszlottak, amelyek az állami tanulmányi csoportokkal estek egybe. Ez a szervezeti felépítés lényegében nem változott a szervezet egész működése idején, annak ellenére, hogy közben az addig egységes egyetemből kivált az orvosegyetem, amelynek ettől kezdve önálló DISZ-vezetése volt. A Főiskolával való szimbiózis azonban egészen 1956-ig fennmaradt.³³

A hallgatók szinte mindegyikét magába foglaló DISZ a hallgatói élet legtöbb területén nyomasztó befolyással rendelkezett. Már 1950 őszén arról cikkeztek, hogy az infrastrukturális fejlesztések hiányában és a hallgatói létszám drasztikus emelése folytán válságba jutó egyetemi sportélet javítása is csak a DISZ-től várható: „A kritika után a DISZ egyetemi vezetősége haladéktalanul hozzálátott a sportmunka átszervezéséhez, és a felelősségre vonások megindításához. Az egyetemi választásokig a sportmunka irányítását a kari sportfelelősök kollektívája végzi. Ehhez a munkához, a kezdeti nehézségek áthidalása érdekében, az egyetemi pártbizottság állandó útmutatást és segítséget nyújt. E tekintetben legelső feladatként tűzte ki a szervezési munka haladéktalan megindítását, a MHK-tól elidegenített ifjúság edzésekre és próbázásokra való aktivizálását, a szakosztályi munka újjászervezését, a sportolni kívánók nyilvántartását, s minden vonalon a legszigorúbb tervszerűség és takarékoság bevezetését. A jövőben a DISZ egyetemi és főiskolai vezetőségének meg kell találni az utat arra, hogy a mélypontra lévő egyetemi testnevelés magasba lendüljön, s állandóan szem előtt kell tartsa Gerő elvtárs szavait: „Ha tovább akarunk építeni, erős népre van szükségünk, és ennek döntő eszköze milliiónknak a sportba való bekapcsolása. A sport kifejllesztése tömegsportra nemcsak alapvető kérdés, annál több, nemzeti függetlenségünk megóvásának honvédelmünknek is kérdése.”³⁴

A már a MEFESZ-ben is meglevő formális vonások a DISZ-ben mindinkább uralkodóvá váltak. A legtöbb esetben kínosan ügyeltek a formai szabályok gondos betartására, ami mellett a tartalmi munka gyakran háttérbe szorult. Az országos politikában eluralkodó hibás nézetek következtében a DISZ-nek is sok olyan feladatot kellett megoldania, amelyek népszerűtlenek voltak a tagság előtt, s azt eredményezték, hogy a munka nemcsak formális lett, hanem a tagság is mindinkább passzívvá vált.³⁵ Egymást követték a békeharc jegyében szerveződő események (pl. békenagygyűlés 1950 novemberében),³⁶ valamint különféle munka- és tanulmányi felajánlások (pl. ún. Rákosi-félév Rákosi Mátyás születésnapja alkalmából).³⁷ Egy meglepően önkritikus korabeli cikk megfogalmazása szerint: „munkánk éveken át húzóó legfőbb hibája volt a gyenge, alacsony színvonalú és sok tekintetben tartalmatlan politikai nevelőmunka. Kiegészítettük és szinte minden félévben újjászerveztük ugyan a népnevelőgárdát, azonban nevelőmunkánk szempontlevitel-jellegét nem tudtuk megszüntetni. Nagy szervezési kampányokban és demonstrációkban láttuk a munka lényegét, nem találva meg a módot arra, hogyan kell foglalkozni az egyetemisták egyéni problémáival. Súlyos hibák voltak – összefüggésben az előbbivel – a kádarmunka területén is.”³⁸

A felfokozott harci szellemet nem lehetett több éven keresztül folyamatosan a természetes szint felett tartani. Szinte folyamatosan felhangoztak kritikai észrevételek is. Így például már 1951

³³ AMBRUS 1968. 34.

³⁴ *Délmagyarország* 1950. szeptember 29. 8.

³⁵ AMBRUS 1968. 34.

³⁶ *Délmagyarország* 1950. november 14. 3.

³⁷ *Egyetemek és Főiskola* 1952. április 1–2.

³⁸ *Délmagyarország* 1953. szeptember 13. 1.

őszétől igen feszült hangulatú cikkek foglalkoztak az egyetemi és főiskolai DISZ szervezetekkel.

Az egyetemi DISZ-vezetés részéről történt ugyan egy-egy kísérlet a munka formálissá válásának elkerülésére, olyan feladatolt előtérbe állításával, amelyek megmozgatják a tagságot. Ilyen volt az akkor elkészült Béke-épület előtti tér parkosítása 1953-ban³⁹ (amelyhez az egyetemi DISZ szervezetek háromezer óra munkafelajánlást tettek)⁴⁰ vagy az 1954-től kezdve évenként megrendezésre kerülő Ifjúsági Tavasz Ünnep,⁴¹ összességében mégis katasztrofálisan üressé és formálissá vált a szervezet működése.

A DISZ tevékenysége a tanulás ösztönzése terén

A DISZ megszervezését követően röviden megfogalmazódott az az igény, hogy a politikai megfontolásból iskolai előképzettséget nélkülöző és az önálló tanulásra képtelenül felvett szakérttségis hallgatók egyetemi, főiskolai integrációjának sikere érdekében a DISZ is fejtsen ki széleskörű és rendszeres tevékenységet. A korabeli sajtóban már 1950 őszétől kezdve széleskörű mozgalom bontakozott ki a hallgatók szorgalmának fokozása érdekében.⁴² Az 1952. januári vizsgaidőszakban már a DISZ-szervezetek feladatának tekintették a félévi kollokviumok sikeres teljesítését.⁴³ Ezt követően egymás után jelentek meg a különböző cikkek, újabb és újabb mozgalmak a bukásmentes évvégi vizsgákért,⁴⁴ a jó agitációval a jó vizsgákért felhívás.⁴⁵ Erélyesen felléptek a hiányzások visszaszorítása érdekében is. 1953 decemberében az Állam és Jogtudományi Karon „a DISZ-szervezet a hiányzók névsorát elhelyezte a folyosón. Ennek segítségével a népnevelők naponta megtudják, hogy kivel foglalkozzanak. Elmondják az előadástól távolmaradóknak, hogy a Horthy-rendszerrel ellentétben ösztöndíjakkal, diákszállokkal és egyéb szociális juttatásokkal támogatja államunk az egyetemi fiatalokat”.⁴⁶

Jelentős volt a DISZ tevékenysége a tanulmányi munka területén. Az önálló tanulók számára a tananyag ismételését biztosító tanulókörök és tanulópárok meglehetősen intenzív működése jórészt a DISZ-szervezetnek köszönhető. Különösen azért volt ez jelentős, mert lehetővé tette, hogy a nagyszámú szakérttségis hallgatónak legalább egy része lépést tudjon tartani az egyetemi oktatás által megkövetelt ismeretszerzési és tanulási sebességgel.⁴⁷

³⁹ AMBRUS 1968. 35.

⁴⁰ SZTE Levéltára Orvostudományi Kar iktatott iratai 840–64/1952.

⁴¹ AMBRUS 1968. 35.

⁴² A Szabad Nép vezércikkének megfogalmazása szerint: „Ifjúságunk kötelessége, hogy ne kampányszerű munkával, hanem rendszeres jó tanulással végezze feladatát. Az egyetemi DISZ-szervezetek munkájának súlypontja a tanulmányi fegyelem és a rend megszilárdítása kell, hogy legyen, mert ez a feltétele a rendszeres, nyugodt egyetemi munkának. A legsürgősebben fel kell tehát számolni a tanulmányi fegyelem terén még most, az egyetemi utóvizsgáknál is megnyilvánuló lazaságokat. Ifjúságunknak világosan kell látnia, hogy a vizsgák elhalasztgatása, a rendszeres, hétről-hétre való készülődés elhanyagolása egyetemeink további fejlődésének akadályává válhat. Ifjúságunk akkor szolgálja a legjobban a béke ügyét és így saját jövőjét is, ha a tanulmányi fegyelem és rend a hallgatók segítségével egyre inkább megszilárdul egyetemeinken.” Szabad Nép 1950. szeptember 12. 1.

⁴³ *Viharsarok* 1952. január 16. (újraaközölve: Hegyi 1987. 411–412.)

⁴⁴ *Egyetemek és Főiskola* 1952. április 2.

⁴⁵ *Egyetemek és Főiskola* 1952. május 20. 4.

⁴⁶ *Délmagyarország* 1953. december 8. 1.

⁴⁷ 1952-es cikk szerint „Az egyetemi DISZ-bizottság jelenleg legfontosabb feladatának a vizsgák jó előkészítését tekinti. ...Különös gondot fordít bizottságunk a szakérttségis hallgatók tanulmányi előmenetelére.” *Délmagyarország* 1952. december 25. 5.

A tanulmányi eredmények javítása érdekében gyakorlati intézkedéseket is tettek: a vizsgaidőszak alatt több tantermet alakítottak át jól fűtött tanulószobákká. Ezekben és a régi tanulószobákban, valamint az egyetemi könyvtár és a diákklub termeiben a DISZ vezetők segítségével intenzív tanulás folyt.⁴⁸ Bevezetésre került az ún. DISZ-patronálás. A Szegedi Tudományegyetem Egyetemes Történeti Tanszék 1955/56. tanév I. félévére vonatkozó, Kulcsár Zsuzsanna tanszékvezető által összeállított munkaterve szerint „A tanszék rendszeres kapcsolatban van a DISZ-szervezetekkel. Oktatói részt vesznek taggyűléseken, vezetőségi üléseken; az ifjúság közösségi életének, politikai és szakmai fejlődésének előrehaladását aktív részvételükkel is segítik a következő beosztással: II. évfolyam: Kulcsár Zsuzsanna; III. évfolyam: Giró Szász László; IV. évfolyam: Ormos Mária.”⁴⁹

A fenti akciók ellenére is elkerülhetetlen annak belátása, hogy a DISZ éppen a nagyon idő- és energiaigényes egyéb tevékenységei (politikai órák, honvédelmi gyakorlatok, tömegrendezvények stb.) folytán olyan mértékben vonta el a tanulástól a hallgatókat, hogy a hangzatos tanulmányi mozgalmak sem tudták ellensúlyozni az okozott károkat.

Ideológiai nyomásgyakorlás a DISZ részéről

A tanulmányi és oktatási eredményekkel együtt az „ideológiai munka színvonalának emelésére” is kísérletet tett a DISZ. Ez ugyan elsősorban a negyvenes–ötvenes évek fordulóján megszervezett marxista tanszékek feladata lett volna,⁵⁰ de egyedül természetesen nem tudtak volna megbirkózni vele, ezért 1952-ben megkezdődött a DISZ politikai oktatás is, amely a DISZ-csoportok keretében történt. A Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja, Baróti Dezső 1952. december 23-án körlevélben szólította fel az intézetvezetőket, „hogy az intézet minél több, erre alkalmas tagja jelentkezék DISZ politikai kör vezetésére, illetve ellenőrzésére”. Indoklása szerint: „A politikai órák feladata a hallgatók politikai kérdések iránti érdeklődésének fokozása, a sajtó rendszeres mindennapi tanulmányozásának elősegítése, a fiatalok marxista-leninista tudásának szélesítése, az egyetemi hallgatóság között a hazafiság, internacionalizmus, áldozatkészség szellemének fokozása. A DISZ politikai órák bevezetésének nagy jelentősége van ifjúságunk eszmei-politikai nevelése szempontjából. Ezért az állami szerveknek fontos feladata, hogy támogatást nyújtsanak a DISZ szervezeteknek a politikai órák megszervezésében és sikerük biztosításában.”⁵¹

Különböző témák jellemezték ezt az oktatást, így például 1953 februárjában a gyarmati és a parasztkérdés, a kommunista erkölcs volt a téma. A megvalósítás során súlyos hibák fordultak elő. 1954 februárjában például a Szegedi Egyetem c. lap már arról ír, hogy egyes csoportokban a politikai körök unalmasak, mert nem vitatható, hanem már eldöntött kérdések kerülnek tárgyalásra: „Amíg egyes csoportokban unalmas, fásult politikai köröket tartanak, amíg a DISZ-tagság jelentékeny része felesleges tehernek érzi a politikai órákat, amíg a politikai kör vezetők nagy számban tartózkodnak az előkészítőkön való megjelenéstől, addig nem mondhatjuk, hogy a DISZ politikai oktatás betölti feladatát. Ilyen körülmények között a politikai körök nem élénk,

⁴⁸ *Délmagyarország* 1953. december 8. 1.

⁴⁹ SZTE Levéltára Szegedi Tudományegyetem Egyetemes Történeti Tanszék iratai 1955. szeptember 27.

⁵⁰ „Pártunk javaslatára népköztársaságunk kormánya a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészeti karán marxista–leninista tanszéklet létesített. A tanszék feladata, hogy a marxizmus–leninizmus tanítását irányítsa és ellenőrizze az összes egyetemeken és főiskolákon.” *Szabad Nép* 1950. szeptember 27. 6.

⁵¹ SZTE Levéltára Szegedi Tudományegyetem Egyetemes Történeti Tanszék iratai 1952. december 23.

izgalmas, hallgatóink érdeklődését lekötő vitaórák, hanem agyonunt, agyonásítózott, sablonos foglalkozások, melyeket joggal éreznek DISZ-tagjaink értelmetlen teherként.”⁵² A pártvezetés rendszeresen beszámoltatta a DISZ-vezetést. Sőt az ellenőrzés fokozása érdekében 1953 februárjától kezdve a 24 éven aluli párttagok a DISZ-ben végezték politikai munkájukat. Ez a politikai munka nem merült ki a politikai oktatásban, hanem ennél jóval szélesebb területet fogott át. A DISZ tagjai tevékenyen kivették részüket a népnevelő munkából, a békekölcsönök jegyzéséből, a Béketanács és a Magyar–Szovjet Társaság tevékenységéből.⁵³

A DISZ politikai körökre alapozva az egyetemi hallgatóktól – tanulmányaik végzése és a mind több energiát igénylő mozgalmi élet mellett – széleskörű vidéki politikai agitációt is elvártak. A Szegedi Egyetem *Az Orvostudományi Egyetem kultúr csoportja jól felkészült a nyári agitációs munkára* c. cikkében világosan beszámol az egyetemisták ilyen irányú tevékenységéről: „Az eredmények után a kultúr csoport kötelességének látta a nyári agitációs munkára való felkészülést. A választási kultúr agitációs munka volt a csoport erőpróbája, amikor be kellett bizonyítania, hogy mennyire értették meg a brigád tagjai a kultúr agitáció jelentőségét. A brigád jó felkészülésével és a választás idején végzett kiváló kultúr munkájával bebizonyította, hogy további kultúr agitációs munkára alkalmas. A választások idején a brigád nyolc helyen szerepelt, többnyire vidéken, falvakban. Ezért a munkáért a Szakszervezetek Megyei Tanácsának kulturális osztályától dicséretben részesült, mivel a megyei egészségügyi csoportok között I. helyezést ért el. Ezek az eredmények serkentően hatottak a kultúr csoport tagjaira. Elhatározták, hogy a nyári mezőgazdasági munkák idejére még jobban felkészülnek, rendszeresen próbáznak, tudásukat tökéletesítik, hogy jó felvilágosító munkával járuljanak hozzá a betakarítási munka eredményesebbé tételéhez.”⁵⁴

1953 végén a DISZ körül jelentkező problémák nyomán már a legfelsőbb politikai vezetés is foglalkozni kezdett bizonyos problémákkal. 1953. december 18-án az MDP KV Agitációs és Propaganda Osztályán készült jelentés számos diákszociális és tanulmányi kérdést vetett fel: „Túlterheltük és túlságosan megkötöttük az egyetemi oktatókat, megakadályoztuk a tudományos elmélyülés kibontakozását...Az oktatásban az előadások háttérbe szorultak. Az egyetemi képzés nem nyújt elegendő alapot a hallgatóknak a feladatok önálló megoldásához...Az egyetemi tanulás túlzott kötött formája és újból magas óraszámok túlterhelik a hallgatókat.”⁵⁵ Az egyébként terjedelmes anyag jól mutatja, hogy az MDP és a DISZ KV tudott a felsőoktatás napi problémáiról, nehézségekről.

A DISZ KV Egyetemi Ifjúsági Osztályon Major József által 1954. október 4-én készített információs jelentés szerint: „Az egyetemi DISZ szervezetek jelentős része a pártbizottságok segítségével a politikai munka megjavítására tesz erőfeszítéseket. Aktívaértekezleteken, DISZ taggyűléseken, néhol DISZ csoport értekezleteken igyekeznek a felvetett kérdésekre választ adni. Azonban a DISZ szervezetek többsége jelenleg a szervezeti élet megindításával, a vezető szervek kiegészítésével, munkaterv készítésével van elfoglalva. Az alapszervezetekben politikai munka, a hallgatókat ebben az időszakban foglalkoztató kérdésekkel kapcsolatos eleven és meggyőző agitáció lényegében nincsen. A DISZ vezetőségek a jelenségeket inkább regisztrálják, inkább felülről várnak mindent, nem tudják mozgósítani eléggé az aktívakat a hangulat megváltoztatására, nem lépnek fel a nyílt ellenséges nézetekkel, a párt helyes politikájának félremagyarázóival szemben. A DISZ-ben a fegyelem erősen meglazult, több egyetemen a funkcionáriusok egy része

⁵² Szegedi Egyetem 1954. február 9. 1.

⁵³ AMBRUS 1968. 35.

⁵⁴ Szegedi Egyetem 1953. július 14. 4.

⁵⁵ MNL OL 276. fond 53. csop. 153. ó. e. (idézi: Bálint 2008. 37.)

tisztségéről lemond, és általában tapasztalható a politikai munkától való tartózkodás és félelem a vezetők részéről. Emellett a DISZ vezetők egy részében meg van a készség arra, hogy helyesen értelmezze a párt és állami szervek utasításait, felvegye a harcot a hangulat megjavításáért. Igen sok alapszervezeti aktivista keresi fel a párt és a DISZ bizottságokat tanácsért, felvilágosításért. Több DISZ vezető felvetette, hogy a hallgatók jelentős része azért vitatkozik, mert a szocializmus felépítéséért, az életszínvonal emeléséért aggódnak, e miatt nyugtalanok, mert magukénak érzik a rendszert és féltik azt.”⁵⁶

Jól mutatja a DISZ folyamatos egyhelyben toporgását és valódi megújulásra való teljes képtelenségét Szakali Józsefnek a Szabad Ifjúság 1955. július 17-i számában megjelent cikke, különösen is *A párt útmutatása munkánk alapja* c. alfejezete: „Pártunk Központi Vezetőségének kongresszusunkhoz intézett levele felhívja ifjúsági szövetségünk figyelmét a legfontosabb tennivalókra és az ebben megjelölt feladatok képezik további munkánk alapját. A párt levele hangsúlyozta: *a szocialista építés jelenlegi szakaszában még inkább megnőtt a Dolgozó Ifjúság Szövetségének szerepe az ifjúság kommunista nevelésében. Nevelje a DISZ a magyar ifjúságot még mélyebb, még forróbb hazaszeretetre. Erősítse ragaszkodását és szeretetét felszabadítónk, a nagy Szovjetunió iránt. Nevelje a szocializmust építő népek megbonthatatlan barátságára és mozgósítsa ifjúságunkat a béke megvédéséért, a szocializmus felépítéséért folytatott következetes harcra.* Rákosi elvtárs kongresszusi felszólalásában hangsúlyozta, hogy a diszistáknak az élet minden területén harcos, fegyelmezett példamutatást kell tanúsítaniuk, mert csak így tudja szövetségünk megoldani az előtte álló nagy feladatokat.”⁵⁷

Összegzés

Az utóbbi években végrehajtott iratátvételek és tömeges levéltári, könyvtári digitalizálások eredményeképpen ma már lényegesen nagyobb mennyiségű korabeli dokumentum alapján vizsgálható a Dolgozók Ifjúsági Szövetsége tevékenysége. A dokumentumok segítségével kimutatható, hogy a szellemi önállóságra vágyó egyetemi és főiskolai fiatalok számára jelentős problémát okozott a DISZ szoros pártfelügyelete és irányítása, a kötelező tagságból fakadó tömegszervezeti jelleg, a hihetetlen mennyiségű időt és energiát igénylő sorozatos politikai célú akciók, a DISZ kiüresedett és formális politikai foglalkozásai. A fenti tulajdonságok megakadályozták, hogy a szervezet valódi hallgatói érdekképviselet, az önkormányzatiság hathatós formája lehessen. Ennek folytán pedig csak idő és alkalom kérdése volt, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók mikor szakítanak a hiteles cél és valódi indok nélkül létező, tulajdonképpen a fiatalságot gúzsba kötő és ellenőrző tömegszervezettel. *

⁵⁶ Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár 287. fond 866. ő. e. 148–149. (idézi: FEITL–ÓLMOSI 1987. 67.)

⁵⁷ Idézi: FEITL–ÓLMOSI 1987. 115.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMBRUS GYÖRGY (1968): Az ifjúsági mozgalom egyetemünkön. In *A József Attila Tudományegyetem beszámolója 1948–1967*. Szeged. 33–41.
- BÁLINT LÁSZLÓ (2008): *A forradalom virradata. A szegedi MEFESZ története, 1956*. Szeged
- BERECZ-PÓSA (1988): *Az egyetemisták az egységes ifjúsági szervezetben 1950–1960*. In Ólmosi Zoltán – Urbán Károly (szerk.): *Tanulmányok a magyar egyetemi ifjúsági mozgalom történetéből 1948–1960*. (Felsőoktatástörténeti Kiadványok 9.) Budapest, 1988. 69–224.
- FÁBIÁN GYÖRGY – KARÁCSONYI PÉTER (1982): A szegedi egyetemi ifjúsági mozgalom (1955–1956). In Hegyi András (szerk.): *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Fejezetek hat évtized történetéből*. Szeged. 217–226.
- FARKAS LÁSZLÓ (2002): *Hómantól Ortutayig: történelmi évek egy magyar minisztériumban, 1934–1949*. Budapest.
- FEITL ISTVÁN – ÓLMOSSI ZOLTÁN (1987): *A DISZ és a KISZ 1953–1957. Dokumentumok az ifjúsági mozgalom történetéből*. Budapest.
- GÁL LAJOS (1981): A demokratikus egyetemi ifjúsági mozgalom kibontakozása, a MEFESZ megalakulása (1944–1945). In Molnár János (szerk.): *Tanulmányok a MEFESZ történetéből. 1945–1948*. (Felsőoktatástörténeti kiadványok 6.) Budapest, Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont. 3–35.
- GÁL LAJOS (1981a): A MEFESZ tevékenysége 1947 szeptemberétől 1948 tavaszáig. In Molnár János (szerk.): *Tanulmányok a MEFESZ történetéből. 1945–1948*. (Felsőoktatástörténeti kiadványok 6.) Budapest, Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont. 89–126.
- GÁL LAJOS – MENYHÁRT LAJOS – TOKODY GYULA (1981): Politikai küzdelmek az egyetemi ifjúsági mozgalomban 1946 elejétől 1947 nyaráig. In Molnár János (szerk.): *Tanulmányok a MEFESZ történetéből. 1945–1948*. (Felsőoktatástörténeti kiadványok 6.) Budapest. 37–87.
- HEGYI (1987): *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Válogatott dokumentumok (1874–1986)*. Szerk. Hegyi András. Szeged, 1987.
- KALMÁR – LADÁNYI (1988): Kalmár Árpád – Ladányi Andor: *A MEFESZ története 1948 tavaszától 1950 júniusáig*. In: *Tanulmányok a magyar egyetemi ifjúsági mozgalom történetéből 1948–1960*. (Felsőoktatástörténeti Kiadványok 9.) Szerk. Ólmosi Zoltán – Urbán Károly. Budapest, 1988. 1–67.
- LADÁNYI ANDOR (1981): A felsőoktatás helyzetének fő vonásai (1945 – 1948. április). In Molnár János (szerk.): *Tanulmányok a MEFESZ történetéből. 1945–1948*. (Felsőoktatástörténeti kiadványok 6.) Budapest, Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont. 127–149.
- LADÁNYI ANDOR (1986): *Felsőoktatási politika, 1949–1958*. Budapest.
- MICHELLER (1990): Micheller Magdolna: A MEFESZ szervezeti élete és politikai tevékenysége (1945–1950). *Múltunk* 35. évf. 4. sz. 131–148.
- NAGY ISTVÁN (1981): *A demokratikus ifjúsági szervezet újjászületése Szegeden (1944–1945)*. In Hegyi András (szerk.): *Hűség a néphez – hűség a párthoz*. Szeged. 22–26.
- NAGY ISTVÁN (1982): *A demokratikus ifjúsági mozgalom szervezeti egységének megteremtése Csongrád megyében 1945–1946*. In Hegyi András (szerk.): *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Fejezetek hat évtized történetéből*. Szeged. 187–198.
- ÓLMOSSI ZOLTÁN – URBÁN KÁROLY (szerk.) (1988): *Tanulmányok a magyar egyetemi ifjúsági mozgalom történetéből*. Budapest.
- ORTUTAY GYULA (1947): *Művelődéspolitikánk alapelvei. A magyar vallás- és közoktatásügyi miniszternek a Zeneművészeti Főiskolán 1947. május 17-én tartott előadása*. Budapest
- VAJDA TAMÁS (2010): A felsőoktatás átalakítási terve. Ortutay Gyula oktatási minisztersége. *Szeged* 22. évf. 6. sz. 36–38.